

Kırgız Türkçesinde Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelimeler

Ömer Acar*

Öz

Arapça vahiy dili olduğu için, İslam dinini benimseyen bütün milletlerin dilini az veya çok etkilemiştir. Arapçadan genellikle dinî kavramlar ve dinî hayata dair sözcükler alınmakla birlikte; ticarî, kültürel ve siyasi etkileşimlere bağlı olarak, bazı edebî ve ilmî terimlerin de alındığı görülmektedir. Bir dilin söz varlığı çeşitli etkenlerden dolayı zamanla anlam değişmelerine maruz kalmaktadır. Anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam kötüleşmesi, anlam iyileşmesi gibi anlam değişmelerinden, yabancı dillerden giren kelimeler de nasibini almaktadır. Hemen bütün dillerde söz varlığı çok anlamlı kelimelerden oluştuğu için, başka dillerden alınan sözcüklerde genellikle anlam daralması meydana gelmektedir. Bu çalışmada, Arap dilinden en az etkilenen lehçelerden olan Kırgız Türkçesinde anlam kaymasına uğradığını tespit ettiğimiz Arapça kökenli 205 kelime incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Anlam değişmesi, alıntı sözcük, lehçe, Kırgız Türkçesi, Türkçe, Arapça

---

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı-Ankara/Türkiye
acaromer25@gmail.com

GİRİŞ

Tarih boyunca insan toplulukları arasındaki ticarî, askerî, siyasî vs. ilişkiler, aynı zamanda dillerin birbirlerini etkilemesi ve birbirlerinden etkilenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle, her dilde olduğu gibi, Kırgız Türkçesinde de yabancı dillerden giren alıntı kelimeler mevcuttur. Kırgız Türkçesinin hangi dillerden ne ölçüde etkilendiğini ortaya koymak için, ilk aşamada Kırgızların tarih boyunca yaşadığı bölgeler, komşuları ile münasebetleri gibi hususların ele alınması gerekir.

Genel kabul, Kırgızların IX. asırdan itibaren, bilinen en eski vatanları olan Yukarı Yenisey Vadisi'nden Tanrı dağları bölgesine, yani bugünkü yaşadıkları topraklara göç ettikleri yönündedir. Ancak kaynaklara göre, Yenisey ve Moğolistan bölgesinden Tanrı dağlarına gelen Kırgız boyları zamanla bölgedeki diğer etnik gruplar arasında erimiş; ancak XV. yüzyıl dolaylarında Yenisey, Altay ve İrtiş üzerinden Tanrı dağları bölgesine göç eden Kırgızlar etnik anlamda bir hüviyet kazanmışlardır (Kalkan 2006: 107).

Kırgızların şimdiki yurtlarına IX. yüzyıldan itibaren göç ettikleri bilindiğine göre, bugünkü Kırgızistan sınırlarında vuku bulan ve tarihî açıdan son derece önemli olan Talas savaşı (751) sırasında Kırgızların bu coğrafyada olmadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu durumda, tarihte Türklerle Arapların ilk teması kabul edilen ve Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerinin ilk adımı olarak görülen Talas Savaşında Araplara hangi Türk boyunun yardım ettiği sorusu akla gelmektedir. Kaynakların verdiği bilgiye göre, Isık Göl Karlukları Taşkent Tudun'unun destek talebi üzerine bölgeye gelen Arap ordularına yardım ederek Çin ordusunun yenilmesini sağlamışlardır (Taşağıl 2013: 69).

Talas savaşı sırasında bölgede bulunmayan ve çok sonraları o toprakları yurt edinen Kırgızların İslamiyet'i kabulüyle alakalı farklı tezler var olmakla birlikte, genel olarak diğer Türk boylarına göre İslamiyet'i oldukça geç benimzedikleri kabul edilmektedir. Hatta bazı XIX. yüzyıl gezginlerinin, Kırgızların Müslümanlığına dair şüphelerini gösteren ifade ve gözlemleri kayıtlara geçmiştir (Radloff 1956: 539-543).

Erşahin (1999: 404-405), Kırgızların İslamiyet'e girişiyle alakalı çoğu Rus asıllı Kırgız tarihçilerinin görüşlerini 4 maddede toplamış ve çeşitli yönlerden eleştirmiştir.¹ Ona göre Kırgızların İslamlaşma sürecini, 1. Karahanlılar dönemi (840-1212) 2. Çağataylar dönemi (XIII.- XVIII. yüzyıllar) 3. Hokand

Hanlığı dönemi (XVIII.- XIX. yüzyıllar) olmak üzere üç tarihî merhalede ele almak daha doğrudur.

IX. yüzyıldan itibaren Arap kervanlarının Yenisey Vadisi'ne kadar uzandığı biliniyordu. İpek yolu güzergâhı boyunca birçok beldeye uğrayan Müslüman Arap tacirler aynı zamanda bir tebliğci gibi İslâm dinini yaymaya çalışmışlardır. Ayrıca, güçlü yönetimlere şirin görünmek amacıyla bazı Kırgız manaplarının² İslâm'ı kabul ettiği ve kendi tebasını da -bazen- buna zorladığı ifade edilmektedir (Erşahin 1999: 405-406).

Burada bizi ilgilendiren, Kırgızların bahsedilen tarihsel süreçte Arapça ile nasıl ilişkiye geçtikleri, diğer bir ifadeyle, Arapça kelimelerin Kırgız Türkçesine hangi yolla geçtiği sorusudur. Kırgızların eskiden beri göçebe hayat sürdürdükleri ve Kırgızca yazılı edebiyatın çok sonraları ortaya çıktığı (yaklaşık bir asır önce) bilindiğine göre, Arapça kelimelerin geçişinin eğitim-öğretim veya ilim yolu ile olmadığını söyleyebiliriz. Nitekim bazı Kırgız araştırmacılar da bu tezimizi doğrulayan tespitlerde bulunmuşlardır (Cumakunova 2008: 102). Ancak söylemek istenen ve varılan bilimsel sonucun aynı olmadığını vurgulamak gerekir.

Kırgız Türkçesindeki Arapça alıntı kelimelerin, kökenleri anlaşılamayacak derecede Kırgızlaştırılmış olduğunu ifade eden Cumakunova (2008: 102), bunu Kırgız toplumunun ve Kırgızca dil yapısının genel karakterine bağlama eğilimindedir. Onun tabiriyle, Kırgızca'ya giren yabancı kelimeler adeta tutsak alınıp, şekli değiştirilmiş ve tanınmaz hale getirilmiştir. Böylece toplumun bütün kesimleri onu benimseyip kullanabilmiştir.

Kanaatimizce bu yaklaşım tam olarak doğruyu yansıtmamaktadır. Zira göçebe hayatı süren Kırgızların diğer Türk boylarına göre yabancı tesirine daha az açık oldukları ve nispeten İslamiyet'le geç tanıştıkları düşünülürse, söz konusu edilen dil-toplum yapısına bağlı etkiler sınırlı kalacaktır. Başka bir ifadeyle, Kırgız Türkçesindeki yabancı kelimelerin oranının diğer Türk dillerine göre az olmasının nedeni, daha çok, yaşam biçimi ve etkileşimlerle alakalıdır (Acar 2015: 278). Bu yaklaşımımızı ispatlayacak dilsel kanıtlara geçmeden önce, Kırgız yazılı edebiyatının ancak bir asırlık geçmişe sahip olduğunu hatırlatmak gerekir.

Kırgız Türkçesindeki Arapça kelimelerin sözlü kültür yoluyla geçtiğinin en önemli kanıtı, bunların Arap-İslâm etkisine açık diğer Türk dillerindeki alıntı

kelimelere oranla daha çok ses değişimine uğramış olmasıdır. Örneğin Türkiye Türkçesine hemen hiç değişime uğramadan giren *nasihat* sözcüğü, Kırgızcada *nasıykat*, Öz. *näsihät*, Türkm. *nesihat*, Uyg. *nesihät* şeklinde kullanılmaktadır. *Sihir* sözcüğü ise Krg. ve Kaz. *stıykir*, Öz. ve Azer. *sehr*, Uyg. *sihir*, Tat. ve Başkrt. *sihir* şeklinde yer alır. Çalışmamızın ikinci bölümünde diğer örnekler yer verilmiştir.

Arapça alıntı kelimelerin uğradığı ses değişimlerine ilaveten, yine sözlü kültür yoluyla etkilenmenin bir sonucu olarak, sözcüklerin anlamlarında meydana gelen değişimleri de ele almak gerekir. Örneğin, İslamiyet'i benimseyen hemen her milletin diline geçmiş bulunan *mümin* kelimesi, başlangıçta Kırgız Türkçesinde bu anlama değil; kanaatkâr, itidalli, mütevazı, perhizkâr gibi anlamlara sahipti³ (Yudahin 1985: 32).

Kırgızların aksine, Buhara, Semerkant, Taşkent, Kaşgar, Merv gibi İslam dünyasının önemli ilim merkezlerine yakın yerlerde yurt tutan Özbek, Uygur ve Türkmenlerin dillerinde Arapça kelimelerin nispeten çok oluşu ve bunların ses-anlam değişimleri açısından Arapça asıllarına daha yakın oluşu dikkat çekmektedir. Diğer bir husus, tıpkı Türkiye Türkçesinde olduğu gibi, Kırgızcadaki Arapça kelimelerin de bir kısmı Farsça dolayımı ile dile geçmiştir. Bunda hiç kuşkusuz, Kırgızların Arapça ve Farsçadan çokça etkilenmiş bulunan Özbek ve Uygur bölgeleriyle komşu olması etkilidir. (Cumakunova 2008: 108).

Kırgız Türkçesinde bulunan çoğu dinî içerikli Arapça kelimelerin bölgede çok eski dönemlere uzanan ticarî, askerî ve ekonomik ilişkiler sonunda dile geçtiği düşünülmektedir. Elimizde yüzyıl öncesinden daha geriye giden yazılı kaynak bulunmadığı için, dönemseller bir tespit yapmak hemen hemen imkânsızdır. Bununla birlikte Kırgızca ile Özbek, Kazak, Türkmen ve Uygur dilleri arasında ortak kullanılan Arapça kelimelere dair bir çalışma yapılırsa, kısmen de olsa Kırgız Türkçesindeki Arapça kelimelerin dile geçiş yolları ve tarihsel koşullarla ilgili bazı bilgilere ulaşılabilir diye düşünüyoruz.

Arapça kelimelerin hangi yolla ve ne zaman Kırgız Türkçesine geçtiği tam olarak belli değilse de, bugünkü kaynaklar üzerinde yapılacak çalışmalar ile ses ve anlam değişimleri incelenebilir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Kırgızcadaki yabancı kelimelerin kökenini gösteren ilk ve en önemli çalışma, Rus bilgin Yudahin'in 40 bin kelime içeren iki ciltlik *Kırgızsko-Russkiy Slovar* adlı sözlüğüdür. Daha sonraki çalışmaların temel kaynağı olan bu eser, hem bazı

kelimelerinin eskimiş olması, hem güncel kelimeleri içermemesi, hem de yer yer hatalı tanımları nedeniyle bugün ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Bu eserin Türkçe çevirisi olan *Kırgızca-Türkçe Sözlük* ise söz varlığını 25 bine düşürmüş, orijinal sözlüğün en üstün özelliklerinden biri olan deyimsef ifade ve atasözlerinin birçoğuna yer vermemiştir. Yer yer hatalı çeviriler bulunmakla beraber, Yudahin'in özellikle Farsça-Arapça kelimelerin etimolojilerinde yaptığı bazı hataların düzeltilmesi önemli bir katkı sayılmalıdır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Kırgızcada bulunan yabancı kökenli kelimeleri -doğrudan- ele alan ilk ve tek araştırmacı, ünlü Kırgız dilcisi Husain Karasaev'dir. Karasaev, *Özdöstürülgön Sözdör* adlı eserinde Kırgız Türkçesine girmiş yabancı kökenli 5100 kelimeyi tespit etmiş ve bunların Kırgız Türkçesindeki anlamlarını örneklerle vermiştir. "Manas Sözlüğü" alt başlığıyla sunulan *Kaamus Nama* adlı çalışmasında ise, Manas Destanı'nda geçen yabancı kökenli kelimelerin kaynak dildeki ve destandaki anlamlarını vermiştir.⁴

Ayrıca, K. Seydakmatov'a ait *Kırgız Tilinin Kısaça Etimolojyalık Sözdüğü* adlı eserde (Seydakmatov 1988) yer yer Arapça, Farsça gibi dillerden geçen yabancı kökenli kelimelere değinilmektedir. Sözlük daha çok Kırgızca kelimelerin kökenleri hakkında bilgi vermektedir.

Bu alandaki en yeni çalışma ise, 50 bin sözcük ve tabir içeren *Kırgız Tilinin Sözdüğü* adlı eserdir. Bu sözlüğün Kırgızcaya yeni girmiş pek çok kelimeyi içermesi önemli bir katkı olmakla birlikte, kelimelerin etimolojilerinin verilmemiş olması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. (Abduvaliev vd. 2010)⁵ Bu sözlükte Yudahin'de bulunmayan ve bağımsızlık sonrasında İslâm dünyası ile yakınlaşma sonucu dile girmiş pek çok Arapça kelimenin yer aldığı görülmektedir. Bu kelimeler incelendiğinde yukarıdaki tespitimizin doğruluğu ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, yazılı edebiyatın olmadığı dönemlerde sözlü kültür yoluyla dile giren kelimelerden farklı olarak, günümüzde pek çok Arapça kelimenin neredeyse hiçbir ses-anlam değişimine tabi tutulmadan alındığı görülür.

Örneğin, erken dönemlerde sözlü kültür yoluyla dile geçtiğini düşündüğümüz *bata* kelimesini ilk duyduğumuzda, Fatihadan geldiğini anlamamız oldukça güçtür. Oysa eski metinlerde ve sözlüklerde bulunmayıp günümüzde kullanılmaya başlayan *mirac* kelimesi için durum farklıdır. Bu kelimedede ses ve anlam değişimi söz konusu değildir. Ayrıca, *bata* (fatih) kelimesinin formu dışında

anlamında da kayma olmuş; zamanla sûre anlamına ek olarak nişanlanma, dua, takdis gibi anlamlar kazanmıştır.

Kırgız Türkçesindeki anlam değişimine uğramış Arapça kelime örneklerine geçmeden önce, son olarak anlam değişimleri ve çokanlamlılık olgusuna değinelim.⁶ Bilindiği gibi, hemen her dilde söz varlığının büyük bir kısmı çokanlamlıdır. Diller arası kelime alışverişinde çokanlamlı kelimelerin bazı anlamları hedef dile geçmemekte, dolayısıyla anlam daralması meydana gelmektedir. Aksine, kaynak dilde bulunmayan bazı anlamlar zamanla hedef dilde gelişebilmektedir ki, buna da anlam kayması veya değişmesi diyoruz. Türkçemizdeki Arapça kökenli kelimelerde görülen anlam kaymaları/değişimleri hakkında ayrıntılı bir çalışma yapan İşler (1997), benzer bir çalışmayı Kazak Türkçesine geçen Arapça kelimeler üzerinde yapmış (İşler 2001) ve diğer Türk lehçelerinin de bu bakış açısıyla incelenmesinin gereğine işaret etmiştir. Bizim temel hareket noktamızı da oluşturan tespite uygun olarak hazırladığımız bu çalışmanın, bahsedilen alandaki boşluğu dolduracağını ümit ediyoruz.

Aşağıda, Kırgız Türkçesinde anlam kaymasına uğramış 205 Arapça kelime alfabetik olarak verilmiştir. Burada bütün örneklere yer vermek makale sınırlarını zorlayacağı için, belli örnekler üzerinden konu ele alınmıştır. Bununla birlikte, anlam ve ses değişimlerini ayrı ayrı veya bir arada verecek, -mümkün merteye- bütün örnekleri içeren geniş çaplı araştırmalara da ihtiyaç vardır.

Kiril alfabesiyle yazılan Kırgız Türkçesindeki harflerin dizilişi Türkçeden farklı olduğu için ve bu şekilde istifadenin güçlüğü nedeniyle, kelimeler Türkçe alfabe göre sıralanmıştır. Tasnif sisteminde şu sıra takip edilmiştir:

1. Kelimenin Latin harfleriyle koyu olarak (bold) yazımı
2. Parantez içinde önce Kiril harfleriyle yazımı ve Arap harfleriyle kelimenin orijinal formunun gösterilmesi
3. Ar. kısaltmasından sonra kelimenin Arapçadaki anlam veya anlamları
4. Kı. kısaltmasından sonra kelimenin Kırgız Türkçesindeki Arapça asla uygun anlamı düz, kazandığı farklı anlam veya anlamları yatık (italik) olarak verilmiş ve ayrıca gerekli görülen yerlerde dipnotta açıklama yapılmıştır.

ANLAM KAYMASINA UĞRAMIŞ KELİMELER

aalım (аалым / عالم)

Ar. Bilgin, âlim.

Kır. Âlim/bilgin anlamının yanı sıra; *ilahiyatçı*.

aamıyat (аамыят / أَمِيَّة)

Ar. Ehemmiyet, önem.

Kır. Önem anlamının dışında; *manalı olma, anlamlılık*.

aba (аба / هَوَاء)

Ar. Hava, atmosfer.

Kır. Hava anlamının yanı sıra; *1. Gökyüzü, sema 2. İklim*.

acayıp (ажайып / عَجَائِب)

Ar. Tuhaf, garip şeyler.

Kır. Acayıp anlamının dışında; *büyücülük, sihirbazlık*.

acına (ажына / جَنِّي)⁷

Ar. Cin, ecinni.

Kır. *1. Deve benzer bir varlık. 2. Akıl hastalığı*.

adal⁸ (адал / خَال)

Ar. Helal.

Kır. Helal, temiz (şeriat tarafından müsaade edilen) anlamı dışında; *1.*

Doğru, dürüst 2. Hayvan (özellikle kurbanlık).

adam (адам / آدَم)

Ar. Hz. Âdem, ilk insan ve ilk peygamber.

Kır. İnsanlığın ilk atası ve insanoğlu anlamı dışında;

1. Yetişkin, akıllı ve becerikli kimse (genç ve tecrübesiz karşıtı) 2. Yüksek ahlâkî değerlere sahip, bilgili kişi.

adilet (адилет / عِدَالَة)

Ar. Adalet, hakkaniyet.

Kır. Adalet anlamının yanı sıra; *âdil, hakkaniyetli, objektif*.

ak (ак / حَق)

Ar. Hak, hakikat.

Kır. Hakikat anlamının yanı sıra; *haklı (suçsuz)*.

akıl (акыл / عَقْل)

Ar. Akıl; akletme.

Kır. Akıl anlamının yanı sıra; *çözüm, hal çaresi, fikir, öneri*.

alaamat (алаамат / عَلَامَة)

Ar. İz, emare, belirti.

Kır. Alamet anlamının yanı sıra;

1. *Büyük kavga, mücadele; savaş;* 2. *Tabii afet, şiddetli doğal felaket*

alaket (алакет/ هلاكة)⁹

Ar. Helak, yok olma.

Kır. *Zahmet, sıkıntı, meşakkat.*

alek (алек/ هلاك)

Ar. Helak, yok olma.

Kır. *Telaş, uğraşma, ıstırap.*

alkım (алкым/ مخلقوم)

Ar. Boğaz.

Kır. Gırtlak anlamı dışında; *dağ eteği.*

almas (алмас/ الماس)

Ar. Elmas, değerli bir taş.¹⁰

Kır. Değerli taş anlamı dışında; *iyi çelikten yapılmış bir kılıç.*

amal (амал/ عمل)

Ar. Amel, iş.

Kır. İş anlamı dışında *hal çaresi, hile, çıkar yol.*

aman (аман/ امان)

Ar. Emniyet, güvenlik; himaye.

Kır. 1. *Sağ-salim, emniyette olan* 2. *Sağlam, bozulmamış* 3. *Bir selamlama sözü: Amansınbı? (Nasılsın? Ne var ne yok?)*

ar (ар/ عار)

Ar. Ar, utanma, hayâ.

Kır. Hayâ anlamı dışında; *vicdan, insaf.*

aram (арам/ حرام)

Ar. Haram.

Kır. Haram anlamı dışında; *pis, necis. (aram öl-: tövbe istiğfarsız ölmek, gebermek).*

araz (араз/ غرض)

Ar. Araz, cevherin zıttı; belirti, emare.

Kır. *Kavgalı olma; kavgalı.*

arbak (арбак/ ازواج)

Ar. Ervâh, ruhlar.

Kır. *Muhterem insan.*

arbab (арбап/ ازباب)

- Ar.** Sahipler; tanrılar.
Kır. *Efendi, hâkim (âmir).*
- arıp** (арып / حرف)
Ar. Harf.
Kır. Harf anlamı dışında;
1. *Büyücülük 2. bilgi, marifet, yetenek.*¹¹
- asaat** (асаат / نصيحة)
Ar. Nasihat.
Kır. Öğüt anlamı dışında; *ölünün yakınlarına başsağlığı dilemek, taziye.*
- asaba** (асаба / عصبية)
Ar. Grup, takım; baba tarafından akrabalar.
Kır. *Sancak, bayrak.*
- asil** (асыл / أصيل)
Ar. Asil, saf, orijinal.
Kır. Asil anlamı dışında; *kıymetli taş, inci.*
- asrap** (асрап / أسياب)
Ar. Sebepler.
Kır. *Alet, teşhizat.*
- aşar** (ашар / غشور)
Ar. Ondalık; tarım ürünlerinden onda bir alınan vergi.
Kır. *İmce usulüyle yapılan iş.*
- ayan** (аян / عيان)
Ar. Açık seçik görme; belirgin aşikâr.
Kır. *İkaz, telkin (özellikle rüyada).*
- ayban** (айбан / خيوان)
Ar. Canlı, hayvan.
Kır. Hayvan anlamının yanı sıra; *kaba saba, hoyrat, gaddar.*
- ayıp** (айып / عيب)
Ar. Ayıp, suç; kusur.
Kır. Ayıp anlamı dışında; *para cezası.*
- aza** (аза / غزاء)
Ar. Ölüm vb. musibetlere karşı sabır, tahammül gösterme; intisap, nispet etme.
Kır. Matem; yas tutma anlamının yanı sıra; *cenaze masrafları için ölünün hisim, akrabası tarafından verilen yardım, bağış (hayvan, para vs.).*
- azamat** (азамат / عظمة)

Ar. Yücelik, büyüklük.

Kır. *Yiğit, delikanlı, mert.*

azan (азан / اذان)

Ar. Ezan.

Kır. Ezan anlamının yanı sıra; *erken, ilk, birinci.* (Örn: *azanda* veya *azanı menen*: erkenden; *azandagı at*: ilk verilen ad).

azır (азыр / حاضر)

Ar. Hazır, şimdi.

Kır. Şimdi anlamının yanı sıra;

1. *Uyanık, dikkatli.* 2. *Adak, kurban*¹²

aziz (азиз / عزیز)

Ar. Kıymetli, izzetli, saygın.

Kır. Kıymetli anlamının yanı sıra;

1. *İki gözü kör olan, â mâ* 2. *Yılan.*

bark (барк / فرق)

Ar. Fark; ayırma.

Kır. *Kıymet, değer, önem.*

bata (бата / الفاتحة)

Ar. Fatiha suresi.

Kır. Fatiha anlamının yanı sıra;

1. *Hayır dua* 2. *Nişanlanma.*

batıba (батыба / فتوى)

Ar. Fetva.

Kır. Fetva anlamı dışında; *karar, çözüm.*

bayan (баян / بیان)

Ar. Açık olma, vuzuh; açıklama.

Kır. Açıklama manası dışında *öykü, hikâye.*

bereke (береке / بركة)

Ar. Bereket.

Kır. Bereket anlamının yanı sıra; *başarı, şans.*

beyil (бейил / میل)

Ar. Meyletme, meyl; eğilim.

Kır. Arzu, istek anlamı dışında; *seciye, karakter.*

beyit (бейит / بیت)

Ar. Ev; şiirdeki dize.

Kır. *Mezar; mezar taşı; mezar taşı kitabesi.*

bitir (битир / فطر)

Ar. Otuç açma, iftar etme.

Kır. Otuç açma anlamının yanı sıra; *fitır sadakası*.

bukara (букара / فقراء)

Ar. Fakirler.

Kır. 1. Tebaa 2. Avamdan olan kimse, avam.

burak (бурак / براق)

Ar. Burak.

Kır. Burak anlamı dışında; *yürük at*.

calaa (жалаа / جعلي)

Ar. Yarımacı, sahte.

Kır. *İffira, zem, yerm*.

canaza (жаназа / جنازة)

Ar. Naaş, ölü, cenaze.

Kır. *Cenaze namazı*.

cannat (жаннат / جنّة)

Ar. Cennet.

Kır. Cennet anlamının yanı sıra; *kıymetli bir kumaş*.

sapaа (жапаа / جنفاء)

Ar. Kabalık, haşinlik.

Kır. 1. *İşkence, zulüm* 2. *Hıyanet; ahdi bozma* 3. *Hain*.

carıya (жарыя / جارية)

Ar. Cariye; güneş; gemi vs.

Kır. Cariye, odalık anlamının yanı sıra; *ilan, duyuru*.

casat (жасат / جسّد)

Ar. Beden, vücut.

Kır. Beden anlamı dışında; *naaş, cenaze*.¹³

celdet (желдет / جلدّد)

Ar. Deri tüccarı; sopa cezasını uygulayan görevli.

Kır. Cellat anlamı dışında;

1. *İşkence yapan* 2. *Muhafız, nöbetçi*.

cesir (жесир / أسيّر)

Ar. Esir, tutsak.

Kır. *Dul kadın*.

cezit (жезит / تزيد)

Ar. Yezid.

Kır. *Alçak adam* (destanda).

соор (ЖООП / جواب)

Ar. Cevap.

Kır. Cevap anlamının yanı sıra;

1. *Talak, boşama.* 2. *Ruhsat, izin.*¹⁴

cuma (жума / الجمعة)

Ar. Cuma günü.

Kır. Cuma anlamı dışında; *hafta, yedi gün.*

çubak (чубак / شعاع)

Ar. Işın, şua.

Kır. Işın anlamı dışında; *sıcak, ısı.*

daarat (даарат / طهارة)

Ar. Temizlik, taharet.

Kır. *Abdest.*

daarip (даарип / تعريف)

Ar. Tarif, tavsif.

Kır. Tarif anlamının yanı sıra; *dedikodular, lakırdılar.*

dal (дал / دال)

Ar. Arap alfabesinde bir harf.

Kır. Harf anlamı dışında; *kambur, kamburu çıkmış kişi* (mecazen).

dalalat (далалат / دلالة)

Ar. Delalet, yol gösterme; anlam.

Kır. Delalet anlamının yanı sıra;

1. *Himaye, koruma* 2. *Delil, tekit* 3. *Teşebbüs, önyaklık.*

dama (дама / طمع)

Ar. Hırs, aşırı istek, açgözlülük.

Kır. Hırs anlamının yanı sıra; *ümit, beklenti, güvenç.*

daraca (даража / درجة)

Ar. Derece, mertebe.

Kır. Derece anlamı dışında; *onur, namus, şeref.*

döölöt (дөөлөт / دولة)

Ar. Devlet; istila, galip gelme.

Kır. Devlet anlamı dışında; *servet.*

duba (дуба / دُعاء)

Ar. Dua.

Kır. Dua anlamının dışında; *tespib; muska, büyü.*

düynö (дүйнө / دُنْيَا)

Ar. Dünya.

Kır. Dünya anlamının dışında;

1. *Servet* 2. *Define, hazine.*

ecel (эжел / عَجَل)

Ar. Ecel, süre; ömür.

Kır. *Ezel.*

ıktıbal (ыкыбал / اِقْبَال)

Ar. Gelmek; yönelmek; ilgilenmek; talih, şans.

Kır. Talih, ıktıbal anlamının yanı sıra; 1. *İtibar* 2. *Saygı, hürmet.*

ıklas (ыклас / اِخْلَاص)

Ar. İhlas, samimiyet; bağlılık.

Kır. İhlas anlamı dışında; *dikkat, özen.*

ılakap (ылакап / اَلْقَب)

Ar. Lakap.

Kır. Lakap anlamı dışında; *izah, tefsir.*

ılazım (ылазым / لَازِم)

Ar. Lazım, gerekli.

Kır. Lazım anlamının yanı sıra; *kadın pantolonu.*

ıyman (ыйман / اِيْمَان)

Ar. İman, inanç.

Kır. İman anlamının yanı sıra;

1. *Vicdan* 2. *Kelime-i şehadet* 3. *Dinî vecibe.*

ıraat (ыраат / رِعَايَة)

Ar. Riayet, gözetme; dikkat.

Kır. *Sıra, düzen, ayarlama.*

ırakmat (ыракмат / رَحْمَة)

Ar. Rahmet, acıma, merhamet.

Kır. *Şükran, teşekkür; Allah razı olsun!*

ırasım ve ırasmi (ырасым-ырасми / رَسْم)

Ar. Resim; çizme; vergi vs.

Kır. *Adet, gelenek-görenek.*

ıskat (ыскат / اِسْقَاط)

Ar. Düşürme; indirme.

Kır. *Ölünün ruhunun şad olması için dağıtılan hediyeler.*

ıybaa (ыйбаа / اِحْيَاء)

- Ar.** Hayâ, utanma.
Kır. Hayâ anlamı dışında; *tevazu*.
- ızzat ve izat** (ЫЙЗАТ-ИЗАТ / عِزَّة)
- Ar.** İzzet, güç, şeref, onur.
Kır. *Saygı, hürmet*.
- ile** (иле / حيلة)
- Ar.** Çözüm; çıkar yol; hile.
Kır. Hile anlamının yanı sıra; *beceriklilik, ustalık; çeviklik*.
- kaada** (каада / قَاعِدَة)
- Ar.** Kaide, kural, temel.
Kır. Kaide anlamı dışında; *âdet, itiyat; merasim, tören*.
- kalaа** (калаа / كَالَاءَة)
- Ar.** Kale, hisar.
Kır. *Şehir*.
- kalıp** (калып / قَالِب)
- Ar.** Kalıp, şekil, model.
Kır. Şekil anlamı dışında; *yalnız bir tarafında nakışlar bulunan madeni ziynet*.
- kalıs** (калыс / خَالِص)
- Ar.** Hâlis, saf, katışıksız.
Kır. 1. *Hasbî, tarafsız* 2. *Hakem*.
- kalıpa** (калыппа / خَالِيفَة)
- Ar.** Halife.
Kır. Halife anlamının yanı sıra; *Türk sultanı*.
- kalpa** (калпа / خَالِيفَة)
- Ar.** Halife.
Kır. Halife anlamı dışında; 1. *Muallim* 2. *İlkokullarda hoca yardımcısı* 3. *Mürit*¹⁵
- kanimet** (канимет / غَنِيْمَة)
- Ar.** Ganimet.
Kır. *Fırsat, şans, talih*.
- karıp** (карып / كَارِيْب)
- Ar.** Yabancı, tanıdık olmayan; alışılmamış, tuhaf; vatanından uzak.
Kır. Evsiz, yurtsuz anlamının yanı sıra; *fakir, muhtaç*.
- kark** (карк / عَرَق)
- Ar.** Dalma, batma, boğulma.
Kır. *Bolluk, bir nimete gark olma*.

kas (кас / خاص)

Ar. Has, özel.

Kır. *Mümtaz, seçkin, en iyi.*

kasiet (касиет / خاصية)

Ar. Özellik, hususiyet.

Kır. *İyi sıfat; liyakat.*

kasap (касап / قصاب)

Ar. Kasap.

Kır. Kasap anlamı dışında; *gaddar, acımasız.*

kat (кат / كَط)

Ar. Hat, çizgi; yazı.

Kır. Yazı anlamı dışında; *mektup, nâme; vesika.*

katar (катап / كَطْر)

Ar. Tehlike; önem.

Kır. Tehlike anlamının yanı sıra; *on iki hayvanlı takvime göre yıldönümünde başa geleceğine inanılan tehlike, korku.*

kayıp (кайып / قايِل)

Ar. Söyleyen; ileri süren.

Kır. *Mutabık, muvafakat eden; boyun eğen.*

kayıp (кайып / كَيْب)

Ar. Hayır, iyilik; iyi.

Kır. Hayır anlamı dışında; *hoşça kal!, Allah'a ismarladık!* anlamında bir söz.

kayrat (кайрат / كَيْرَة)

Ar. Gayret, şevk; kıskançlık.

Kır. Gayret anlamının yanı sıra; *cesaret; yiğitlik.*

kayıyat (кайрыят / كَيْرِيَة)

Ar. İyi kalpli, cömert, eli açık.

Kır. *İyi, tamam; iyi ki.., bereket versin..*

kazal (казал / كَزَال)

Ar. Gazel.

Kır. Gazel anlamı dışında; *dinî mahiyette olan manzume.*

keder (кедер / كَدْر)

Ar. Bulanıklık; keder, tasa.

Kır. *Fenalık, kötülük; bozulma, kötüye gitme.*

kelem (келем / كَلَم)

Ar. Kelam, söz.

Kır. *Kur'an-ı Kerim.*

kelme (КЕЛМЕ / كَلِمَة)

Ar. Kelime, söz.

Kır. *Kelime-i tevhid.*

kepil (КЕПИЛ / كَفِيل - كَفِيل)

Ar. Kefalet; garanti; kefil.

Kır. Kefalet ve kefil anlamlarının dışında; *iki deri parçası arasına konulan astar.*

keremet (КЕРЕМЕТ / كِرَامَة)

Ar. Asalet; cömertlik; prestij; keramet.

Kır. *Mucize.*

kesip (КЕСИП / كَسِب)

Ar. Kazanma, kazanç.

Kır. *Meslek, meşgale.*

keyip (КЕЙИП / كَيْف)

Ar. Keyif; ruh hali, durum.

Kır. Ruh hali anlamının yanı sıra; *kuluk-kıyafet, dış görünüş.*

kıcalat (КЫЖАЛАТ / كَحْجَالَة)

Ar. Utangaçlık, hacalet¹⁶.

Kır. Utangaçlık anlamı dışında; *ihitiyaç, muhtaç olma.*

kılapat (КЫЛАПАТ / كِلَافَة)

Ar. Hilâfet; sonradan gelme, halef olma.

Kır. *Muhalefet, karşı gelme.*

kılım (КЫЛЫМ / كِلِيم)

Ar. İklim, bölge, yöre.¹⁷

Kır. *1. Yüzyıl, asır 2. Dünya, âlem 3. Halk 4. Bütün, hepsi.*

kımbat (КЫМБАТ / كَيْمَة)

Ar. Kıymet, değer.

Kır. *1. Kıymetli, değerli 2. Güç, zor.*

kısa (КЫСА / قِصَة)

Ar. Hikâye, öykü.

Kır. Hikâye anlamının yanı sıra; *1. Pay, hisse 2. İntikam, öç, karşılık.*¹⁸

kıtmır (КЫТМЫР / قِطْمِير)

Ar. Hurma çekirdeğinin üzerindeki ince zar; önemsiz şey.

Kır. *1. Ashab-ı Kehf'in köpeği 2. Çevik, işini bilen.*

kıyal (КЫЯЛ / كِيَال)

Ar. Hayal.

- Kır.** Hayal anlamı dışında;
1. *Karakter, kişilik* 2. *Nakiş, desen.*
- kıyam** (КЫЯМ / قِيَام)
- Ar.** Kıyam, ayakta durma; kalkma.
Kır. 1. *Öğle zamanı* 2. *Cenup (güney).*
- kıyamət** (КЫЯМАТ / قِيَامَة)
- Ar.** Kıyamet, dünyanın sonu; hesap günü.
Kır. Kıyamet günü anlamının yanı sıra; *zor durum, güç vaziyet, dehşet.*
- kıyanət** (КЫЯНАТ / كِيَانَة)
- Ar.** Hiyanet, ihanet.
Kır. Hiyanet anlamı dışında; *suiistimal; suç, cinayet.*
- kıyarat** (КЫЯПАТ / قِيَاظَة)
- Ar.** İz sürme.
Kır. *Görünüm; yüz ifadesi.*
- kumar** (КУМАР / كُومَار - قِمَار)
- Ar.** Kumar; sarhoşluk.
Kır. Kumar anlamının dışında; 1. *Coşkunluk* 2. *Şiddetli arzu, ihtiras* 3. *Âşık, tutkun.*¹⁹
- kusa** (КУСА / كُصَاة)
- Ar.** Boğaza takılan lokma; şiddetli eziyet, cefa, sıkıntı, üzüntü.
Kır. Tasa anlamı dışında; *hasret, şiddetli arzu.*
- kusur** (КУСУР / كُصُور)
- Ar.** Yetersizlik, güç yetirememe, eksiklik.
Kır. *Günah, suç; kusur.*
- look** (ЛООК / لُوك)
- Ar.** Levha, pano.
Kır. *Levh-i mahfuz.*
- makal** (МАКАЛ / مَقَال)
- Ar.** Söz, konuşma.
Kır. *Atasözü, darb-ı mesel; vecize.*
- mal** (МАЛ / مَال)
- Ar.** Sahip olunan şey; sermaye; para; gayr-i menkul.
Kır. Taşınmaz anlamının yanı sıra; *koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar.*
- malgun** (МАЛГУН / مَلْعُون)
- Ar.** Melun, lanetlenmiş.
Kır. Melun anlamının dışında;

1. Allah'ın lanetine uğramış şeytan 2. Bedduaya uğramış bahtsız kimse 3. Vahşi hayvan, canavar.

mamleket (мамлекет / مَمْلَكَة)

Ar. Krallık, kralın yönettiği ülke; tür, cins.

Kır. *Devlet, ülke.* (kral tarafından yönetilmesi şart değil, her türlü devlet ve ülke bu kapsamdadır)

mandili (мандили / مندِيل)

Ar. Mendil; fular; başörtüsü.

Kır. Mendil anlamı dışında;

1. Bir tür dokuma, kumaş 2. Sarık.

martaba (мартоба / مرتَبَة)

Ar. Mertebe, derece, seviye.

Kır. Mertebe anlamının yanı sıra;

1. Liyakat 2. Otorite.

maskara (маскара / مَسْخَرَة)

Ar. Alay konusu, komik, gülünç.

Kır. Alay etme anlamı dışında; *rezalet, utanç.*

masilet (масилет / مَسْلَحَة)

Ar. Maslahat, faydalı şey; idare.

Kır. 1. Nasihat 2. Müşavere.

maş (маш / مَشَق)

Ar. Çekmek, uzatmak; meşk.

Kır. *Alıştırma, egzersiz.*

maşakat (машакат / مَشَقَّة)

Ar. Zorluk, meşakkat.

Kır. Meşakkat anlamı dışında; *azap, işkence.*

maşayık (машайык / مَشَايِح)

Ar. Şeyhlik, kabile yöneticiliği.

Kır. *Veli, Allah dostu, şeyh.*

maııp (майып / مَعْيُوب)

Ar. Ayıplı, kusurlu.

Kır. Kusurlu anlamının yanı sıra;

1. Ayıp 2. Engelli, özürlü.

mazak (мазак / مَزَاح)

Ar. Mizah, şaka.

Kır. Mizah anlamı dışında; *alay.*

mazar (мазар / مَازار)

Ar. Ziyaret; ziyaret yeri.

Kır. 1. Mezar 2. Mezarlık 3. Anne (mecazen).

mazmun (мазмун / مَضمُون)

Ar. Muhteva, içerik; garantili.

Kır. Muhteva anlamı dışında;

1. Anlam 2. Değer, önem 3. Fibrist.

meder (медер / مَدَار)

Ar. Yörünge, medar, döngü.

Kır. 1. Umut 2. Yardım, mesnet.

meenet (мээнэт / مَعْنَة)

Ar. Büyük sıkıntı, imtihan, musibet.

Kır. Sıkıntı, azap anlamının yanı sıra; emek.

mekeme (мекеме / مَعَامَة)

Ar. Oturum, celse; nasihat.

Kır. 1. Müessesе (kurum), 2. Devlet dairesi, kalem.

meken (мекен / مَكَان)

Ar. Mekân, yer.

Kır. 1. Sığınak, barınak 2. Vatan 3. Mesken, konut.

mertebe (мертебе / مَرْتَبَة)

Ar. Mertebe, derece, seviye.

Kır. Defâ, kere, kez.²⁰

mıras/muras (мырас-мурас / مِيراث)

Ar. Miras, tereke.

Kır. Miras anlamının yanı sıra; 1. Ölmek üzere olan kişinin son vasiyeti 2.

Önceki nesillerden kalan güzel ve etkili söz; güzel sözler antolojisi.

mildet (милдет / مِهْنَة)

Ar. Meslek, iş, meşgale.

Kır. İş, meşgale anlamının yanı sıra; 1. Görev, ödev 2. Taahhüt, yükümlülük.

mitaam (митаам / مِثَام)

Ar. Suçlu; suçlanan, itham edilen.

Kır. Suçlu, müttehem anlamının yanı sıra; açığöz.

moldo (молдо / مَوْلَا)

Ar. Mevlâ, sahip; veli, dost.

Kır. 1. Okur-yazar kimse 2. Molla, bilgin, din âlimi.

momun (момун / مَوْمِن)

Ar. Mümin, inanan.

Kır. Mümin anlamının yanı sıra; 1. *İtidalli, ölçülü, kanaatkâr* 2. *Muttaki, Allah'tan korkan kişi*. 3. *Hilesi hurdası olmayan, halim selim*.

mukaba (мукаба / مَقَابَا)

Ar. Kuvvetlendirilmiş, sağlamaştırılmış.

Kır. *Mukavva; cilt, kitap cildi*.

mukam (мукам / مَقَام)

Ar. Yer, ayakların bastığı yer; makam, mevki; konum.

Kır. *Ahenk, ritim; ezgi, melodi*.

muktasar (муктасар / مُقْتَصِر)

Ar. Özet, muhtasar.

Kır. *Şer'î hükümleri ele alan eski bir kitap* (özellikle: *Muhtasaru'l-Vikâye*).

musapır (мусапыр / مُسَافِر)

Ar. Yolcu.

Kır. 1. *Gezginci* (seyyah anlamında) 2. *Evsiz, yersiz-yurtsuz kimse*.

naalat (наалат / نَعَات)

Ar. Lanet, ilenç.

Kır. Lanet anlamı dışında; *lanetli kişi, mel'un*.

nabat (набат / نَابِت)

Ar. Nöbet, sıra.²¹

Kır. *Nöbet şekeri, kristal şeker*.

namıs (намыс / نَامِيس)

Ar. Sırdaş; kanun (nomos); Cebrail [Namusu Ekber].

Kır. *Namus, onur; şöhret, iyi nam* 2. *Utancı, ayıp*.

nasil (насил / نَسِيل)

Ar. Nesil, soy.

Kır. Nesil anlamının yanı sıra; *cins, asıl, menşe*.

nasip (насип / نَسِيب)

Ar. Nasip, pay, hisse.

Kır. Hisse anlamı dışında; *kader, alınyazısı*.

neet/niet (неет-ниет / نِيَّة)

Ar. Niyet.

Kır. Niyet anlamı dışında; *umut, beklenti*.

ooluya (оолуя / أَوْلِيَاء)

Ar. Evliya; veliler, dostlar.

Kır. Veli/evliya anlamının yanı sıra; *falçı, kâhin*.

sabak (сабак / سَبَاق)

Ar. Geçme, öne geçme.

Kır. 1. Ders 2. Beyit, mısra.

sabat (сабат / سَوَاد)

Ar. Karalık, karalama; kalabalık.

Kır. Okur-yazarlık.²²

sadaga (садага / سَادَاة)

Ar. Sadaka.

Kır. Sadaka anlamının yanı sıra; *sevme, okşama hitabı*. (*Sadagan keteyin/ sadagan boloyun*: kurbanın olayım)

sagır (сагыр / صَغِير)

Ar. Küçük.

Kır. *Küçük yaşta olan öksüz çocuk*.

salabat (салабат / صَلَاة)

Ar. Sertlik, katılık.

Kır. 1. Azamet, heybet 2. Değer, kıymet.

salamat (саламат / سَلَامَة)

Ar. Selamet, esenlik; sıhhat. (matar)

Kır. *Sağ; sağlığı sıhhati yerinde olan, zarara uğramamış olan*.

saltanat (салтанат / سُلْطَانَة)

Ar. Saltanat, sultanlık.

Kır. 1. Zafer, şölen 2. İhtişam, debdebe, şaşaa.

sap (сап / صَفْ)

Ar. Saf, sıra, dizi.

Kır. Sıra anlamı dışında; *beyit, dize*.

sayran (сайран / سَيْرَان)

Ar. Yürümek, gitmek anlamlarına gelen *seyr* kökünden türetilmiş olan kelime, bu haliyle Arapçada kullanılmamaktadır. Dilimize ve Kırgız Türkçesine Farsça kanalıyla geçmiştir.

Kır. Gezmek, gezinti anlamının yanı sıra; 1. *Genişlik, bolluk* 2. *Zevk, safu, keyif*.

seket (секет / سَكَاة)

Ar. Zekât.

Kır. Zekât anlamının dışında *aziz, değerli, sevgili*. [*Seketin boloyun* veya *seketin keteyin*: azizim, kurbanın olayım] Bkz. *sadaga*.

seyil (сейил / سَيْرِيل)

Ar. Seyir, gezi, yürüme.

Kır. Gezinti anlamının dışında *küçük eğlence, cümbüş*.

sımbat (СЫМБАТ / سيمبـة)

Ar. Nişan, alamet; karakteristik özellik; damga; sima, çehre.²³

Kır. *Endam, biçimlilik, güzellik*.

siykır (СЫЙКЫР / سيـكـر)

Ar. Sihir, büyü.

Kır. Sihir anlamı dışında; *hipnoz*.

sopu (СОПУ / سـوفـي)

Ar. Sûfi, mutasavvıf.

Kır. Sûfi anlamı dışında;

1. *Zâhit, mütedeyyin* 2. *Müezzin* 3. *Tespihte en büyük tane, imame*.

şaabat (ШААБАТ / شـابـة)

Ar. Şehvet.

Kır. *Bel suyu, meni, sperm*.

şal (ШАЛ / شـال - شـال)

Ar. Felç, inme.

Kır. Felç, felçli anlamının yanı sıra; 1. *Aciz, gevşek* 2. *İktidarsız*.

şamal (ШАМАЛ / شـامـال)

Ar. Şimal, kuzey.

Kır. *Şiddetli rüzgâr*.

şarap (ШАРАП / شـراب)

Ar. İçecek, her nevi içilen şey; *şarap (alkollü içki)*.

Şarap, alkollü içki anlamının yanı sıra; *sarhoşluk*.

şek (ШЕК / شـك)

Ar. Şek, şüphe.

Kır. Şüphe anlamı dışında; *anne karnındaki çocuk, cenin (mecazen)*.

şerbet (ШЕРБЕТ / شـربـة)

Ar. Bir defa içmek; müşhil.

Kır. 1. *Tatlı içecek* 2. *Alkollü içecekler*.

şert (ШЕРТ / شـرـط)

Ar. Şart, koşul.

Kır. Koşul anlamı dışında; *yemin, ant*.

şıgır (ШЫГЫР / شـيـر)

Ar. Şiir.

Kır. Şiir anlamının yanı sıra; *sefer şarkısı, ordu marşı*.

şoola (ШООЛА / شُوْلَا)

Ar. Şule, alev, ateş.

Kır. Işık, nur; ıyım.

tacaal (ТАЖААЛ / دَجَال)

Ar. Deccal.

Kır. Deccal anlamı dışında;

1. *Halkın başına gelen felaket ve musibet günleri* 2. *Korkunç şey, gaddar.*

taksır (ТАКСЫР / تَقْصِير)

Ar. Kısaltma, azaltma.

Kır. *Hürmet edilen veya üst makamda olan kişilere yönelik bir saygı ifadesi, efendim.*

talak (ТАЛАК / طَلَاق)

Ar. Boşanma, talak.

Kır. Boşanma anlamının yanı sıra; *vazgeçme, feragat.*

talap (ТАЛАП / طَلَب)

Ar. İsteme, talep etme.

Kır. Talep anlamı dışında; *heves, özlem; arayış.*

tamaşa (ТАМАША / تَمَاشَى)

Ar. Yürümek, birlikte yürümek.

Kır. 1. *Zevk, keyif, eğlence* 2. *Şaka, latife.*

tamız (ТАМЫЗ / تَمُوز)

Ar. Temmuz.

Kır. *Sıcak, sıcaklık.*

tamsil (ТАМСИЛ / تَمْثِيل)

Ar. Örneklendirme; canlandırma, sahneye koyma.

Kır. *Kısa, hikmetli söz; kinayeli söz.*

tanap (ТАНАП / طَنْب)

Ar. İp, bağ, çadır ipi.

Kır. İp anlamının yanı sıra; *1/6 hektar genişliğindeki toprak parçasına eş-değer bir arazi ölçüsü.*

tanazar (ТАНАЗАР / تَنَاظَر)

Ar. Ağız dalaşı, münazara; karşılıklı bakma.

Kır. *Kıymet verme, değer atfetme; iyi gözle bakma.*

taratut (ТАРАТУТ / تَرْدُوت)

Ar. Gelip gitme, tereddüt, kararsızlık.

Kır. Tereddüt anlamı dışında; *çalışma, gayret; meşgul olma.*

tekeber (текебер / تَكْبِير)

Ar. Tekebbür, kibir, büyükleme.

Kır. Kibir anlamının yanı sıra; *güç beğenme, müşkülpesentlik.*

tobokel (тобокел / تَوَكَّل)

Ar. Tevekkül, itimat, güven.

Kır. *Ne olur ne olmaz.*

topon (топон / طُوفَان)

Ar. Tufan, sel, büyük su baskını.

Kır. Tufan anlamı dışında; *kutsal kitaplarda anlatılan Nuh Tufanı.*

tumar (тумар / طُومَار)

Ar. Tomar, sayfa; katlanmış, dürülmüş şey (*tamera*: gizledi, katladı).

Kır. *Muska.*

ubayım (убайым / وَهْم)

Ar. Vehim, kalbe doğan düşünce.

Kır. *Korku, endişe; dert.*

upat (упат / آفَة)

Ar. Afet, musibet.

Kır. *Yıkım, ölüm, helak.*

üzür(1) (үзүр / حُضُور)

Ar. Hazır bulunma, gelme.

Kır. *Zevk; rahatlık.*

üzür(2) (үзүр / عَذْر)

Ar. Mazeret, özür.

Kır. *Şikayet (üzür-mazır şeklinde kullanılır).*

zamzam (замзам / زَمْزَم)

Ar. Zemzem; bol, mebzul su.

Kır. Zemzem anlamı dışında;

1. Şifalı su, âb-ı hayat 2. Votka, rakı.

zarıl (зарыл / ضَرُورِي)

Ar. Zaruri, gerekli.

Kır. Zaruri anlamı dışında; *muhtaç, ihtiyaç duyan.*

zarurat (зарурат / ضَرُورِيَّة)

Ar. Zaruret, gereklilik, zorunluluk.

Kır. Gereklilik anlamının yanı sıra; *muhtaç, ihtiyaç sahibi.*

zayır (зайыр / ظَاهِر)

Ar. Zahir, dış; açık, aşikâr.

Kır. Aşıkâr anlamının yanı sıra; *şüphesiz, kuşkusuz.*

zıynat (ЗЫЙНАТ / زینة)

Ar. Zinet, süs, bezek.

Kır. Süs anlamı dışında; *lezzet, zevk.*

zikir (ЗИКИР / ذکر)

Ar. Zikretme, zikir; hatırlama.

Kır. Zikir anlamı dışında; mec. *kuşların civildaması (özellikle güvercinlerin ötmesi hk.)*

zulum (ЗУЛУМ / ظلم)

Ar. Zulüm, zalimlik.

Kır. Zulüm anlamın dışında; *zâlim, despot, tiran.*

SONUÇ

Kırgızların göçebe hayat süren bir Türk boyu olarak soydaşlarına göre İslamiyet'e daha geç girmiş olmaları, Arap-İslâm kültüründen nispeten daha az etkilenmeleri sonucunu doğurmuşsa da, çalışmamızda görüldüğü üzere, tarihsel süreçte siyasî, askerî, ticârî vb. ilişkiler sonucu belli oranda Arapça kelime Kırgız Türkçesine girmiştir. Hatta bugün kelime alma faaliyetinin daha da hızlandığı söylenebilir. Özellikle bağımsızlık sonrası dönemde Kırgız toplumunda dinî uyanışın hızla yayılması ve dinî eğitim veren çeşitli kurumların faaliyetlerine hız vermeleri, insanlarda dini kaynağından öğrenme arzusunu doğurmuş ve neticede Arapçaya olan ilgi artmıştır. Bazı sorunları da beraberinde getirmekle birlikte, Arap sermayesi ile kurulan kimi dinî müesseseler ve ülkenin hemen her bölgesinde klasik dinî eğitim veren medreseler bu ihtiyacın sistematik ve düzenli bir şekilde karşılanmasını sağlamıştır. Son yıllarda dinî yayınların sayısında ciddi bir artış kaydedilmesi bu ilginin bir göstergesidir.

Gerek Kırgızistan'ın Diyanet İşleri Başkanlığı Kurumu (*Kırgızistan Musulmanlarının Din Başkarmalığı*) ve gerekse İslâm Üniversitesi başta olmak üzere, çeşitli dinî kurumların yayınları incelendiğinde, hem Kırgız diline yeni giren Arapça sözcüklerin sayısında artış olduğu, hem de yeni alıntı kelimelerin ses-anlam yapılarında -eski kelimelere kıyasla- ciddi değişim meydana gelmediği görülecektir.

Bütün bu veriler, çalışmanın giriş kısmındaki tezimizi haklı çıkarmaktadır. Şöyle ki, erken dönemlerde Arapçadan Kırgız Türkçesine giren kelimelerin fonetik ve semantik değişimlere maruz kalması, bunların sözlü kültür yoluyla ve Arapça-Farsça etkisinde olan Özbek, Uygur dilleri aracılığıyla alındıklarını

göstermektedir. Oysa bugün yazılı kaynaklar ve dinî eğitimin etkisiyle dile yeni giren Arapça kelimelerde köklü bir değişim görmemekteyiz.

Türkiye Türkçesinin Türk dilleri arasında en çok Arapça unsur barındıran dil olması da aynı gerekçe ile izah edilebilir. Nitekim Anadolu'da Selçuklularla başlayan devlet sistemi, Osmanlılarla birlikte dinî müesseselerin sağlam temeller üzerinde kurulmasını sağlamış ve eğitim büyük oranda Arapça kaynaklara dayalı bir şekilde yürütülmüştür. Bu dönemde Arapçadan Türkçeye önemli miktarda dinî terim geçmiştir. Medreselerde yetişmiş edip ve şairlerin, eserlerinde Arapça-Farsça kökenli kelimelere çokça yer vermeleriyle birlikte, bu kelimeler toplumda yaygınlık kazanmaya ve dilde yerleşmeye başlamıştır.

Ayrıca Arap alfabesinin çok eski zamandan beri Anadolu'da kullanılması da Arapça alıntı kelimelerin Türkçede kökleşmesini ve ciddi değişime maruz kalmadan kullanılmasını sağlamıştır. Bilindiği gibi, Osmanlıca tabir edilen eski Türkçede kelimeler orijinal dildeki formlarına göre yazılmaktaydı.

Benzer bir süreç, medreseleriyle ünlü Maverainnehir bölgesinde konuşulan Özbek, Türkmen ve Uygur dillerinde de yaşanmıştır. Kırgızlar, tarihî süreçte benzer aşamalardan geçmemiş olsalar da, bugün dinî eğitimin medreseler ve bazı Arap sermayeli kurumlar tarafından yürütülmesi nedeniyle yukarıda sözü edilen süreçleri yakın gelecekte yaşayacağı sonucuna varabiliriz. Günümüzde Arapçadan yeni kelimeler alınmasını etkileyen bir husus da, son yıllarda ciddi artış gözlenen dinî yayınların, büyük oranda Türkçeden yapılan çevirilere dayalı olmasıdır. Bazı Arapça kaynaklar orijinalleri yerine, Türkçe çevirisinden yararlanılarak tercüme edilmektedir. Bu da Türkçeye çok önceleri girmiş kimi Arapça kelimelerin, tercüme yoluyla Kırgız Türkçesine geçmesini kolaylaştırmaktadır.

Son olarak, Türkiye Türkçesi asırlar boyu devam eden süreçte çok sayıda Arapça-Farsça kökenli kelimeyi bünyesine kattığı ve dinî terminoloji büyük oranda yerleşmiş bulunduğu için, Türkçe açısından Arapça-Farsça kelime alma döneminin sona erdiğini söyleyebiliriz. Öte yandan, Kırgız Türkçesi aynı süreci yeni tecrübe etmeye başladığı için, bundan sonra Arapçadan kelime alma faaliyetinin daha da hızlanacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Açıklamalar

- ¹ *Rus tarihçilerin tezleri*: 1. Tanrı Dağlarına göç esnasında feodallerin halk üzerindeki etkilerini devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları yeni ideolojiyi İslamiyet'te bulmaları (XVI.-XII yüzyıllar) 2. Sûfilerin irşat ve tebliğ faaliyetleri (XVI. yüzyıldan itibaren)

3. Kalmukların hışmından güneye, Fergana, Semerkant, Taşkent, Buhara, Kaşgar gibi merkezlere kaçan Kırgızların siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkiler sonucu İslam'ı kabul etmeleri 4. Özellikle XVIII. Yüzyıldaki Hokand Hanlığı döneminde Kırgız manapları ve beyleri tarafından halkın zorla İslamlaştırılması. Kırgızlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Karayev 2001: 201-217, Gömeç 2012, Kalkan 2006, Omorov 2008: 1-10, Kalkan 2009: 101-117, Bozkurt 2005: 655-660, Aydın 2007: 41-64, Karatayev 2002: 200-207, Sıdıkova 2007, Kabilbekova 1997: 32-48, Solak 2004, Gülensoy 2010: 285-288, Abazov 2004, Osmonov 2013).
- ² Kırgız toplumunun zengin ve asilzade tabakası anlamındaki *manaplar* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. (Ölçekçi 2013).
- ³ Kırgızların diğer Türk boylarına göre nispeten geç Müslüman olmaları nedeniyle, bu kelimenin önceleri bugünkünden farklı anlamları yansıttığı anlaşılmaktadır. Nitekim *momun* sözcüğü, Kırgızca-Rusça sözlüğün Türkçe çevirisinde mümin/Müslüman kelimeleriyle değil; kanaatkâr, sâkin, mütevazı gibi kelimelerle karşılanmıştır (Yudahin 1998 569). Yudahin'in sözlükte yer alan bazı kelimeleri açıklarken sosyalist ideolojinin etkisinde kaldığı bilinmektedir. Bununla birlikte, bugün bile Kırgız Türkleri arasında *momun*/mümin kelimesi dinî terim anlamının yanı sıra, "bir şeye karışmayan, halim-selim, yumuşak tabiatlı, sofu" anlamında kullanılmaktadır. (Abduvaliev vd. 2010: 931).
- ⁴ *Kaamus Nama* ile ilgili oldukça geniş bir çalışma yapan Akın (2010: 3), Kırgız araştırmacının her iki eserinde yer alan Arapça alıntı kelime sayısını 1227 olarak vermektedir.
- ⁵ Sözlükle ilgili ayrıntılı bir inceleme için bkz. (Çelik 2010). Sözlüğün girişinde yer alan, Sovyet dönemindeki ateist yaklaşımlara ve diğer baskılara tepki olarak dinî terimlerin özellikle alındığı vurgusu önemlidir.
- ⁶ Bu konuda yapılmış ayrıntılı bir çalışma için bkz. (Acar 2010).
- ⁷ Kelimenin orijinal formu bu olsa gerektir. Her iki Türk lehçesinde de söz başına ünlü ilavesiyle kullanılmaktadır [*ecinnilacına*]. (جِنَّينَ) veya (جِنَّة) kelimesinden bozulmuş olma ihtimalini, ceninden çok cinle irtibatlı olduğundan ayrıca ikincisinin mastar ve çoğul anlamlarına muhtemel olmasından dolayı zayıf görüyoruz. Diğer taraftan, kelimenin eski kaynaklarda *ecinne* şeklinde de kullanıldığını tespit eden Tietze'nin, *cin* kelimesinin çoğulu/*cinler* şeklinde anlam vermesi de kanaatimizce isabetli değildir. Krş. (Tietze 2002: 621). Nitekim hiçbir Arapça sözlükte *cin* sözcüğünün çoğulu olarak *ecinne* karşılığının verildiğine rastlamadık. Kelime zaten Arapçada cins isim/topluluk ismi kategorisindedir. Tekili *cinni* dir. Ayrıca *cinne* kullanımı da çoğul anlamı taşır. Krş. (el-Halil b. Ahmed 2002: 267-268), (İbn Manzûr: 95-96). Tietze'nin *ecinnenin* çoğul olduğuna dair yorumu, sadece Türkçede bu şekilde hatalı olarak çoğul yapıldığı kastediliyorsa doğru olmaktadır.
- ⁸ Kelimenin değişik formları da dinî içeriğe sahiptir. Örneğin, *adaldan-* (çocuğu sünnet ettirmek); *adaldan-* (gusül abdesti almak) gibi.
- ⁹ Bu şekilde Arapçada kullanılmamaktadır. Kırgız Türkçesine Farsça kanalıyla geçmiş olmalıdır. Bkz. (Steingass 1963: 1505).
- ¹⁰ Yudahin yanlışlıkla Farsçaya nispet etse de, kelime aslen Yunanca olup (ἀδάμας/adamas) Arapça ve Farsçaya, oradan da Türkçeye *elmas* şeklinde geçmiştir. Bununla birlikte bazı eski sözlüklerde kelimenin sert, katı anlamına gelen (مارى) ile yakınlığı göz önüne alınarak Arapça olabileceği, baştaki *-el* takısının zamanla kelimeye kaynaştığı söylenmiştir. Krş. (İbn Manzûr VI: 213)

- ¹¹ Bu anlamı, Arapçada meslek anlamına gelen [حِرْفَة/hirfe]'den gelmiş olmalıdır.
- ¹² Dikkatli, uyanık anlamının Arapça (حَذِر) kelimesinden, adak anlamının da (نَذِير) sözcüğünden geçtiği anlaşılıyor. Bu durumda Kırgız Türkçesinde *azır* formuyla kullanılan sözcüğün eşadlı olduğu, aslında üç farklı Arapça kelimenin ses değişimleri sonucu tek lafızla ifade edildiği görülmektedir: *hâzır* (şimdi), *hazır* (uyanık) ve *nezir* (adak).
- ¹³ Bazı bilginler, Bakara 148'de buzağı ile birlikte anılan “ceset” ifadesinden hareketle, bu kelimenin cansız beden yani cüsse (naaş, cenaze) anlamına geldiğini söyleseler de, başka ayetler delil gösterilerek, kelimenin canlı-cansız ayrımı gözetilmeksizin beden anlamında kullanıldığı ifade edilmiştir. Krş. (İbn Manzûr, III: 120-121.)
- ¹⁴ Ayrıca bu kelimenin ek almış şekli olan *coopker* de kök anlamdan farklı olarak, ‘sorumlu’ anlamında kullanılmaktadır.
- ¹⁵ Dilimizde *kalfa* olarak kullanılmakta olan kelime, temel anlamının dışında, Kırgızcadakine benzer olarak şu anlamları da yansıtmaktadır: 1. Çırakla usta arasındaki zanaatkar 2. Ustalıktan yetişme mimar yardımcısı 3. Saray ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın 4. İlkokullarda hoca yardımcısı 5. Çocukları evlerinden okula getirip götüreren kimse (Türkçe Sözlük 1998:1169).
- ¹⁶ Arapça (ع ج ل) kökünün böyle bir mastarı bulunmamakla birlikte, -Farsça'nın etkisiyle- eski Türkçede *hacalet* şekliyle kullanılmaktadır.
- ¹⁷ Bu kelime Kırgız Türkçesinde, yüzyıl (asır) ve dünya, âlem gibi farklı anlamlarda kullanılmaktadır (Krş. Yudahin 1998: 452). Yudahin, kelimenin Grekçeden Arapçaya geçtiğini kaydetmektedir. İbn Manzûr ise, dünyanın eski bilginlerce yedi iklime (bölgeye) ayrıldığını kaydederek, kelimenin Arapça kökenli olmadığına dair görüşleri nakletmiş; bununla birlikte *iklim* kelimesinin *kalem* sözcüğü ile aynı kökten gelmiş olabileceğine; bu durumda (ق ل م) kökünde bulunan kesmek, yontmak anlamlarından hareketle, dünyanın yedi bölgesinin birbirinden kesilip ayrıldığına işaret edebileceğini belirtmiştir. (İbn Manzûr, XII: 491).
- ¹⁸ Kelimenin ikinci ve üçüncü anlamlarının Arapça kök olan *kıssa* ile ilgili olmadığı ve ses değişimleri yoluyla eşadlılık meydana geldiği anlaşılmaktadır. Nitekim *hisse* anlamının Arapça (حِصَّة); *intikam* anlamının da Arapça (قصاص) *kıyas* kelimesinden kaynaklandığı açıktır.
- ¹⁹ Farklı köklerden olan *humar* (حُمَار) ve *kumar* (قِمَار) kelimelerinin ses değişimine uğrayarak eşadlı kelimeler haline geldiği anlaşılıyor. Farsçanın tesiriyle, kelimenin kumar dışındaki anlamlarının (حُمَار) kökünden geldiği görülmektedir (Krş. Steingass 1963: 474). Dilimizdeki *kumarhane* kelimesinin de Farsçadan geçtiği anlaşılıyor. Bunun “humarhane”den dönüştüğü düşünülebilir. Nitekim kumar oynanan yerde genellikle içki de içildiği için, anlam yakınlaşması ses yakınlaşmasını da beraberinde getirmiş olabilir.
- ²⁰ Kelimenin aynı anlamda kullanılan diğer formu, “мөртөм” (mertem) şeklindedir. Kırgız Türkçesinde sıkça rastlanan /b/ > /m/ ünsüz değişmesi meydana gelmiştir.
- ²¹ Kırgız Türkçesinde *nöbet* anlamında kullanılan kelime “nöömöt”tür.
- ²² Bu kelimenin eskiden bizde de aynı anlamda kullanıldığı anlaşılıyor: *sevadhân* (okuma-yazma bilen, yazıyı sökebilen). Bkz. (Sami 1317: 739, Çağbayır 2007: 4173).
- ²³ Kazak Türkçesindeki aynı form ve anlama sahip “sımbat” kelimesinin Arapça orijinali bazı kaynaklarda “sıfat” olarak verilse de (Krş. İşler 2001: 96) kanaatimizce bu doğru değildir. Çünkü ses değişimlerini takip ettiğimizde, Arapça “kıymet” kelimesinin Kırgız Türkçesine “kımbat” olarak geçtiği görülür. Dolayısıyla “sime” kelimesinin de “sımbat”

olarak geçmesi daha uygundur. Ayrıca “sıfat” kelimesi Kırgız Türkçesinde zaten “supat” olarak kullanılmaktadır.

Kaynaklar

- Abazov, Rafis (2004). *Historical Dictionary of Kyrgyzstan*. Oxford: The Scarecrow Press, Inc.
- Abduvaliev, İ. vd. (2010). *Kırgız Tilinin Sözdüğü*. Bişkek: Avrasya Press.
- Acar, Ömer (2010). “Çokanlamlılık-Eşadlılık İkileminde İştirak-i Lafzi”. *AÜİF Dergisi* LI (2): 241-270.
- _____ (2015). “Kırgız Türkçesi İle Türkiye Türkçesindeki Ortak Arapça Kelimelerde Görülen Ses Değişimleri”. *Turkish Studies* 10 (8): 273-298.
- Akın, Cüneyt (2010). *Hüseyn Karasayev’in “Kaamus Nama” Adlı Eseri ve Çağdaş Kırgız Türkçesindeki Alıntı Kelimelerde Görülen Ses Değişimleri*. Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Aydın, Erhan (2007). “Eski Türk Yazıtlarındaki Kırgız Seferleri Üzerine Notlar”. *Sibirische Studien (Sibirya İncelemeleri)* II/1. Göttingen/İstanbul.
- Bozkurt, Fuat (2005). *Türklerin Dili*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Cumakunova, Güلزura (2008). “Kırgız Türkçesinde Arapçadan Alıntı Kelimeler”. *HÜ Türkoloji Araştırmaları Dergisi* IX: 101-117.
- Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat. I-V.
- Çelik, Fatih (2010). “Kırgız Dilinin Sözlüğü”. *History Studies* II (1): 384-387.
- Erşahin, Seyfettin (1999). “Kırgızların İslamlaşması Üzerine Bazı Mülahazalar”. *AÜİF Dergisi* XXXIX (1): 393-438.
- Gömeç, Saadettin (2002). *Tarihte ve Günümüzde Kırgız Türkleri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Gülensoy, Tuncer (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yay.
- el-Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahmân (2002). *Kitâbu'l-'Ayn*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.
- İbn Manzûr Ebu'l-Fadl Cemâluddin Muhammed b. Mukerrem (t.y.). *Lisânul-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır. I-XV.
- İşler, Emrullah (1997). *Türkçede Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelime ve Kelime Grupları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- _____ (2002). “Kazak Türkçesinde Anlam Kaymasına Uğrayan Arapça Kelimeler”. *bilig* XVIII: 87-100.
- _____ (2004). “Türkçedeki Arapça Alıntı Kelimelerde Farsça Etkisi”. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri* I. 1409-1420.
- Kabilbekova, Tamara (1997). “Kırgız Halkının Ortaya Çıkışı”. *bilig* 4: 32-48.
- Kalkan, Mustafa (2006). *Kırgızlar ve Kazaklar*. İstanbul: Selenge Yayınları.

- Karasaev, Husain (1986). *Özdöşürülgön Sözdör*. Ed. B. Ö. Oruzbaeva. Frunze: Kırgız Sovet Ensiklopediyasının Başkı Redaksiyası.
- _____ (1990). *Kaamus Nama*. Frunze (Bişkek).
- Karatayev, Olcobay (2002). “Kırgızların- Oğuzların (Türkmenlerin) Tarihî ve Etnik Bağları”. Çev. Mustafa Kalkan. *KTMU Sosyal Bilimler Dergisi* 5: 199-207.
- _____ “Kırgızların Ortaya Çıkışı”. Çev. Mehmet Kıldıroğlu. *Kırgızistan Türkiye Manas Ü. Sosyal Bil. Dergisi* 1/1: 201-217.
- Omorov, Timurlan (2008). *Kırgız Şecerelerine Göre Türk Boyları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Osmonov, O. C. (2013). “Eski Kırgızlar”. Çev. Vefa Kurban. *Dokuz Eylül ÜEFD* 2/3: 147-166.
- Ölçekçi, Tamara (2013). “Manaplar ve Kırgız Tarihindeki Rollerini”. *bilig* LXVII: 111-128.
- Radloff, Wilhelm (1956). *Sibiryadan*. Çev. Ahmet Temir. İstanbul: Maarif Basımevi. I-II.
- Sami, Şemsettin (1317). *Kâmûs-ı Türki*. Dersaadet (İst.): İkdâm Matbaası.
- Seydakmatov, K. (1988). *Kırgız Tilinin Kısaça Etimolojikalık Sözdüğü*. Firunze: İlim Basması.
- Sıdikova, Kalen (2007). *Kırgız Tarihi*. Bişkek: Biyiktik.
- Solak, Fahri (2004). “Kırgızistan’la İlgili Türkçe Bibliyografya (1928-2003) (Tezler-Kitaplar-Makaleler)”. *Manas ÜSBFD* 5/9: 67-115.
- Steingass, F. (1963). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London: Routledge & Kegan Paul Limited.
- Taşagıl, Ahmet (2013). *Çin Kaynaklarına Göre Eski Türk Boyları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Tietz, Andreas (2002). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Simurg.
- Yudahin, K. K. (1985). *Kirgizsko-Russkiy Slovar*. Glavnaya Redaktsiya Kirgizskoy Sovetskoy Entsiklopedii. Frunze. I-II.
- _____ (1998). *Kırgız Sözlüğü*. Çev. Abdullah Taymas. Ankara: TDK Yay. I-II.
- Türkçe Sözlük* (1998). Ankara: TDK Yay.
- <http://muftiyat.kg/> (05.03.2015)
- <http://nasaat.kg/> (05.03.2015)

The Arabic Words Whose Meanings Have Changed in Kyrgyz Turkish

Ömer Acar*

Abstract

Because it is the language of holy revelation, Arabic language has influenced, more or less, the languages of all nations which have embraced the religion of Islam. Although usually the words related to religious concepts and the religious life have been taken from the Arabic; depending on commercial, cultural and political interaction; it is observed that some of the literary and scientific terms also has entered from Arabic to languages of non-arab muslim nations. Vocabulary of a language is subjected to semantic changes over time due to various factors. Semantic change such as narrowing of meaning, extension of meaning, worsening of meaning, improvement of meaning also influences the words deriving from foreign languages. In almost all languages, as the word is often made up of semantically meaningful words, words often taken from other languages often cause a narrowing of meaning. In this study, 208 words which we have found out from Arabic origin were examined in Kyrgyz Turkish dialect, which is at least influenced from Arabic language.

Keywords

Semantic change, loan word, dialect, Kyrgyz Turkish, Arabic, Turkish

---

* Yrd. Doç. Dr., Ankara University, Faculty of Divinity, Department of Arabic Language and Rhetoric-Ankara/Türkiye
acaromer25@gmail.com

Арабские слова с измененным значением в кыргызском языке

Омер Аджар*

Аннотация

Будучи языком священного откровения, арабский язык так или иначе повлиял на языки всех народов, которые приняли религию ислама. Как правило, из арабского языка были заимствованы слова, связанные с религиозными понятиями и религиозной жизнью; однако в связи с торговым, культурным и политическим взаимодействием из арабского языка также перешли некоторые литературные и научные термины. Лексика языка со временем в силу различных факторов подвергается семантическим изменениям; не остались в стороне от этого и заимствованные слова. Обычно словарный состав любого тюркского языка состоит из многозначных слов, в то время как заимствованные слова вошли в эти языки с суженным значением. Данная работа исследует 208 слов-заимствований из арабского языка с измененным значением, которые обнаружены нами в кыргызском языке, который был наименее подвержен арабоязычному влиянию.

Ключевые слова

Изменение значения слова, заимствование, диалект, кыргызский тюркский язык, арабский язык

---

* Ст. преп., д-р, Анкарский Университет, Богословский факультет, кафедра арабского языка и риторики - Анкара / Турция
asaromer25@gmail.com